

области под турска власт и замислите за координиране на въстаническите действия или с евентуалната и дълго очаквана война на Сърбия с Турция, реализирана едва през 1876 г. след Априлското въстание, но с участието на голям брой български доброволци, изворови следи за които също се намират в сръбските архиви и документални издания, както и в бдително наблюдаващата балканските събития Австро-Унгария.

Виенските и будапещенските архиви са проучвани от редица български историци, и голяма част от издирените там документи са обнародвани преди и след 1944 г. - общо за България през османския период, главно за Възраждането /П. Ников и други/ и по определени теми за възлови моменти от освободителното движение: въстанията в Северозападна България през 40-те години, четите от 1867-1868 г., процеса срещу Л. Каравелов и сръбските омладинци през 1868 - 1869 г., Априлското въстание, църковната борба и пр. - в документални издания и изследвания на: П. Ников, Ст. Романски, патриарх Кирил, В. Паскалева, Б. Цветкова, Р. Стоянова, П. Миятев, П. Пейковска и др./ В тези ценни издания българската емиграция, разбира се, присъства като обект на австрийско и унгарско наблюдение, но едва след системното проучване на австрийските архиви за Многогетомната история, стана възможно отношението на Хабсбургската империя да бъде представена, засега в няколко тематични издания - за четата на Х. Димитър и Ст. Караджа /ред. З. Маркова, О. Маждракова, Чавдарова, Д. Дойнов/, за национално-революционното движение от 1868 до 1874 г. /ред. Кр. Шарова, Д. Дойнов/, за Македония /В. Паскалева/.

Австрийският печат, както впрочем и вестниците в другите големи държави, също съдържат важни данни за емиграцията, освободителните борби и позициите на Австрия /Австро-Унгария/ към тях. Това доказва богатото по съдържание и единствено засега издание на малка част от журналистическите публикации във Виена за отзвук на Априлското въстание в империята /В. Тилева/. Друго подобно издание, но само за материалите, обнародвани в руския печат от Л. Каравелов - обхваща публицистиката на бъдещия председател на БРЦК /М. Димитров/. Изследвания на руски българи /С. А. Никитин, А.А.Улунян, Б. Билунов и др./ за отражението на българското и другите южнославянски национални движения сред руската общественост дават представа за изобилието на сведения в руския печат и подсказва възможностите за други разнопосочни проучвания, каквито безспорно са наложителни поради важността на Русия за българите. Между другото, в Историческата библиотека в Москва е съставен азбучен каталог за авторите, обнародвали материали в различни вестници и списания. Ориентация за публикациите в европейския печат дават също юбилейните справочници за най-големите вестници в отделните страни - Англия, Франция, Германия и др. Френският печат е оползотворен твърде слабо в отделни публикации и изследвания за българския въпрос в различни моменти /Д. Косев, Б. Цветкова и др./ така че оползотворяването му тепърва предстои. Какви възможности открива той установяваме от едно югославско издание за отражението на сръбското въстание от началото